

YOSHLARNING TARIXIY ONGINI MUSTAHKAMLASHDA TARIX FANI DARSLARINING TARBIYAVIY IMKONIYATLARI

Arnasoy tumani Politeknikumi tarix fani

o'qituvchisi

Qosimova Qunduz Zayniddinovna

email. qunduzqosimova@gmail.com

ANNOTATSIYA Ushbu maqolada yoshlarning tarixiy ongini shakllantirishda tarix fanining o'rni va uning tarbiyaviy imkoniyatlari atroflicha tahlil etilgan. Maqolada tarix darslari orqali o'quvchilarda vatanparvarlik, ma'naviyat, fuqarolik mas'uliyati, bag'rikenglik va milliy qadriyatlarga hurmat tuyg'ularini shakllantirishning samarali yo'llari ko'rsatib berilgan. Shuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlar yordamida tarix fanining tarbiyaviy ta'sirini kuchaytirishning nazariy va amaliy jihatlari yoritilgan. Tadqiqot natijalari tarix o'qituvchisining shaxsiy namunasi, darsdagi muloqot muhiti va o'quvchilarning faol ishtiroki yoshlarning tarixiy tafakkuri hamda ma'naviy kamolotini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etishini ko'rsatadi. Maqola yakunida tarix fanining yosh avlodni barkamol shaxs sifatida tarbiyalashdagi o'rni va istiqboldagi ustuvor yo'nalishlar haqida tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar. Tarix fani, tarixiy ong, tarbiyaviy imkoniyat, yoshlar, ma'naviyat, vatanparvarlik, interfaol metodlar, milliy qadriyatlar, tarixiy xotira, pedagogik texnologiyalar, fuqarolik mas'uliyati.

Annotation. This article analyzes the role and educational potential of the subject of history in shaping the historical consciousness of young people. It highlights the effective ways of fostering patriotism, spirituality, civic responsibility, tolerance, and respect for national values among students through history lessons. The paper also discusses the theoretical and practical aspects of enhancing the educational influence

of history teaching by using modern pedagogical technologies and interactive methods. The results of the research show that the teacher's personal example, the communicative environment of the classroom, and the active participation of students play a significant role in developing their historical thinking and moral maturity. In conclusion, the article provides recommendations on the role of the history subject in educating young people as well-rounded and responsible individuals, as well as on the priority directions for its further improvement.

Key words. History, historical consciousness, educational potential, youth, spirituality, patriotism, interactive methods, national values, historical memory, pedagogical technologies, civic responsibility.

KIRISH Bugungi kunda ta'lim tizimi oldida turgan eng muhim vazifalardan biri — yoshlarning tarixiy ongini, milliy o'zlikni anglash tuyg'usini mustahkamlashdir. Zero, o'z tarixini bilgan, ajdodlari kimligini, ularning qanday qiyinchiliklar evaziga bugungi tinchlik va mustaqillikka erishganini chuqur anglagan insongina haqiqiy vatanparvar, ijtimoiy faol va mas'uliyatli fuqaro bo'lib yetishadi. Shu bois tarix fanining ta'lim jarayonidagi o'rni beqiyos bo'lib, u nafaqat o'quvchilarga o'tmish voqealar haqida ma'lumot beradi, balki ularning dunyoqarashi, ma'naviy-axloqiy qadriyatlari va ijtimoiy pozitsiyasini shakllantiradi.

Tarix — bu xalqning xotirasi, millatning ruhi, avlodlarni birlashtiruvchi ma'naviy rishtadir. Tarixiy bilimlar orqali inson o'zligini anglaydi, o'z xalqining qahramonliklari, boy madaniy merosi, buyuk allomalari, davlat arboblari va shonli o'tmishidan faxr tuyg'usini oladi. Ayniqsa, yosh avlodni tarbiyalashda tarix fanining roli beqiyosdir, chunki u o'quvchini nafaqat bilim bilan, balki ruhiy va ma'naviy quvvat bilan ham boyitadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev ham o'z nutqlarida “Tarixni bilmasdan turib kelajakni qurish mumkin emas” deb ta'kidlab o'tganlar. Haqiqatan ham, tarixni chuqur o'rganish va uni to'g'ri talqin etish bugungi globallashuv sharoitida yoshlarni milliy o'zlikni anglash, mustaqil fikrlash, tanqidiy yondashuv va ma'naviy immunitetni shakllantirishning eng muhim omilidir. Bugungi kunda axborot oqimi kuchaygan, turli madaniyatlar va mafkuralar to'qnashayotgan bir davrda yoshlar ongini mustahkamlash, ularni soxta g'oyalar ta'siridan asrash tarix fanining tarbiyaviy imkoniyatlarini yanada kengroq qo'llashni

taqozo etadi. Shu sababli tarix o'qituvchilari dars jarayonida nafaqat tarixiy faktlarni o'rgatish, balki ularni vatanparvarlik, fuqarolik mas'uliyati, halollik, adolat, mehnatsevarlik kabi umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalashga e'tibor qaratishi zarur. Tarix fanini o'qitishda interfaol metodlardan, masalan, "Aqliy hujum", "Debat", "Rol o'ynash", "Tarixiy sahna", "Taqdimot" kabi texnologiyalardan foydalanish o'quvchilarda darsga nisbatan qiziqishni oshiradi, ularni o'tmishga zamonaviy nigoh bilan qarashga undaydi. Bu esa o'z navbatida yoshlarning tarixiy tafakkurini, mustaqil fikrlash salohiyatini va ijtimoiy faolligini rivojlantirishga xizmat qiladi. Xulosa qilib aytganda, tarix fanining asosiy maqsadi — yoshlarni shunchaki tarixiy sanalar va voqealarni yod olishga emas, balki o'tmishdan ibrat olish, hozirgi kunni anglash va kelajak uchun mas'uliyat bilan qarashga o'rgatishdan iboratdir. Shu ma'noda, tarix darslarining tarbiyaviy imkoniyatlarini chuqur tahlil qilish va ularni samarali qo'llash zamonaviy ta'limning muhim yo'nalishlaridan biridir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI Tarix fani o'quvchilarda faqatgina tarixiy voqealarni yod olish ko'nikmasini emas, balki ularni tahlil qilish, saboq chiqarish, hozirgi kun bilan bog'lash, milliy g'urur va Vatanga sadoqat tuyg'usini shakllantirish imkonini beradi. Shu bois tarix darslarining tarbiyaviy imkoniyatlarini to'liq ro'yobga chiqarish — o'qituvchi mahoratiga, metodik yondashuvga va ta'lim jarayonining tashkil etilishiga bevosita bog'liqdir.

Tarix fanining yoshlar ongini shakllantirishdagi o'rni. Tarix — bu xalq xotirasi, milliy o'zlikni anglashning asosi. Yoshlar o'z xalqining o'tmishini bilmas ekan, ular kelajakni to'g'ri tasavvur qila olmaydilar. Shu ma'noda, tarix fani yoshlarning tarixiy ongini shakllantirish, ularni milliy qadriyatlarga sodiq, vatanparvar, e'tiqodli va mas'uliyatli shaxs sifatida tarbiyalashda asosiy vosita bo'lib xizmat qiladi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ma'naviy-ma'rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish to'g'risida"gi qarorida ham yoshlar ongida tarixiy xotirani tiklash, ularni milliy g'urur va iftixor ruhida tarbiyalash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan. Bu jarayonda tarix darslari o'ziga xos tarbiyaviy maydonga aylanadi. Tarix darslari orqali o'quvchilar o'z xalqining buyuk

allomalari — Amir Temur, Mirzo Ulug‘bek, Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur, Ahmad Donish, Mahmudxo‘ja Behbudiy kabi tarixiy shaxslarning faoliyatini o‘rganib, ularning hayotidan ibrat oladilar. Shu tariqa o‘quvchilar ongida “men kimman?”, “mening ajdodlarim kimlar?” degan savollarga javob shakllanadi. Bu esa tarixiy xotira va milliy iftixorni mustahkamlovchi eng muhim omildir.

Tarix darslarining tarbiyaviy imkoniyatlarini ochib beruvchi metodlar.

Zamonaviy ta’lim jarayonida tarix fanining tarbiyaviy imkoniyatlarini ochishda interfaol o‘qitish metodlaridan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki an’anaviy ma’ruza shaklidagi darslar o‘quvchilarni faollikka undamaydi, ularning mustaqil fikrlash va tarixiy tahlil qilish salohiyatini cheklaydi. Quyidagi metodlar bu borada o‘z samaradorligini ko‘rsatgan: “Aqliy hujum” metodi – muayyan tarixiy voqea yoki shaxs faoliyatini tahlil qilishda o‘quvchilarning mustaqil fikrini faollashtiradi. Masalan, “Amir Temur davrining eng katta yutug‘i nimada edi?” degan savol atrofida o‘quvchilar o‘z fikrlarini bildiradilar. “Debat” (bahs-munozara) metodi – tarixiy jarayonlarni turli nuqtayi nazardan ko‘rib chiqish, tahliliy fikrlashni shakllantirish imkonini beradi.

“Rol o‘ynash” yoki “Tarixiy sahna” usuli – o‘quvchilar tarixiy shaxslar roliga chiqish qilib, ularning qarashlarini, sharoitini his etadilar. Bu esa tarixni “jonlantirish” orqali tarixiy xotirani chuqurlashtiradi. “Tarixiy hujjat tahlili” metodi – tarixiy manbalar bilan ishlash madaniyatini shakllantiradi, o‘quvchini faktlar asosida xulosa chiqarishga o‘rgatadi. Shuningdek, axborot texnologiyalarini qo‘llash, tarixiy videoroliklar, interaktiv taqdimotlar, onlayn testlar va virtual muzey ekskursiyalarini darslarga kiritish orqali tarixni yanada jonliroq o‘rganish mumkin. Bunday yondashuv o‘quvchilarda tarixga nisbatan qiziqish, izlanish, mustaqil o‘rganish motivatsiyasini oshiradi.

Tarix fani o‘quvchilarga nafaqat bilim beradi, balki ularni ma’naviy jihatdan barkamol etib tarbiyalaydi. Tarix darslarida milliy qadriyatlar, ajdodlarning jasorati, mehnatsevarligi, adolatparvarligi haqida suhbatlar o‘tkazish yoshlarning axloqiy ongini boyitadi. Masalan, **“Mustaqillik uchun kurashgan ajdodlarimiz”, “Buyuk**

Ipak yo‘li madaniyati”, “Temuriylar davrida ilm-fan taraqqiyoti” kabi mavzulardagi darslar o‘quvchilarga faqat tarixiy faktlarni emas, balki ma’naviy saboqlarni ham beradi. Ular o‘z xalqining dunyo sivilizatsiyasiga qo‘shgan hissasini anglaydi va o‘z millatidan faxrlanish tuyg‘usiga ega bo‘ladi.

- Tarix darslari orqali o‘quvchilar:
- Vatan va xalq taqdiriga befarq bo‘lmaslikni;
- Adolat, haqiqat va mehnatsevarlik qadriyatlarini;
- Tinchsizlikning og‘ir oqibatlarini;

Do‘stlik, bag‘rikenglik va insonparvarlik g‘oyalarini o‘rganadilar.

Shu jihatdan, tarix fanining tarbiyaviy ahamiyati shundaki, u o‘tmish orqali hozirgi zamonga ibrat beradi. Har bir tarixiy dars o‘quvchini fikrlashga, solishtirishga, xulosa chiqarishga undaydi.

Tarixiy bilimlar vatanparvarlik tarbiyasining asosi hisoblanadi. O‘quvchi o‘z yurtining o‘tmishdagi g‘alabalari, mustaqillik yo‘lida kechgan kurashlarni bilgan sari, Vatanga bo‘lgan sadoqati va faxr tuyg‘usi ortadi. Masalan, O‘zbekistonning

mustaqillikka erishish jarayonini o'rganish, istiqlol g'oyasining shakllanish bosqichlarini tahlil qilish o'quvchilarga milliy mustaqillikning qadriga yetishni o'rgatadi. Tarixiy manbalar, hujjatlar, fotosuratlar orqali dars o'tkazish bu hissiyotlarni yanada kuchaytiradi.

Bugungi kunda "Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q" degan g'oya yoshlar ongiga singdirilishi lozim. Chunki o'z tarixini bilgan avlodgina o'z yo'lini yo'qotmaydi, o'z qadriyatlariga sodiq qoladi va Vatan taqdiri uchun javobgarlikni his qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR Yoshlarning tarixiy ongini shakllantirish — millat kelajagini, jamiyat barqarorligini va davlat mustaqilligini mustahkamlashning eng muhim omillaridan biridir. Tarix fani bu jarayonda beqiyos o'rin tutadi, chunki u insonni o'z o'tmishiga qaytaradi, ajdodlar merosidan saboq olish, ularning ibratli hayotini anglash, bugungi kun bilan solishtirish imkonini beradi. Tarixni bilgan yoshlar o'z millatini sevadi, Vataniga sadoqatli bo'ladi, o'z hayot yo'lini to'g'ri tanlaydi. Tarix fani darslarida tarbiyaviy imkoniyatlarni to'laqonli ro'yobga chiqarish uchun o'qituvchi faqat tarixiy faktlarni yetkazuvchi emas, balki o'quvchilarni fikrlashga, baholashga va xulosa chiqarishga undovchi shaxs bo'lishi zarur. Chunki tarbiyaviy ta'sir — bu faqat dars mazmunida emas, balki o'qituvchining shaxsiy namunasida, darsdagi muhitda va o'quvchining faol ishtirokida namoyon bo'ladi. Bugungi globalashuv davrida yoshlar turli axborot oqimlari ta'sirida qolayotgan bir paytda, tarix darslari ularning ongini mafkuraviy, ma'naviy va axloqiy jihatdan mustahkamlashda ishonchli vosita sifatida maydonga chiqadi. Chunki tarix — bu xalqning o'zligini anglash, ma'naviy ildizlariga qaytish, g'urur va iftixor manbai. Tarixiy ongni mustahkamlash orqali yoshlar o'z xalqining or-nomusi, qadri va qadriyatlarini anglab yetadi. Shuningdek, tarix fani darslarida interfaol metodlardan, zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish yoshlarning o'z fikrini erkin bayon etish, tarixiy voqealarga tanqidiy yondashish, tarixiy shaxslar faoliyatini baholash va ulardan ibrat olish malakasini oshiradi. Bu esa o'quvchilarda nafaqat bilim, balki tahlil qilish, muloqot qilish, jamoa bilan ishlash, mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini ham shakllantiradi.

Tarix darslari yoshlarni quyidagi yoʻnalishlarda tarbiyalashda alohida ahamiyat kasb etadi:

Vatanparvarlik – ajdodlarimizning jasorati, mehnati, istiqlol uchun kurashi misolida yoshlar yuragida yurtga muhabbat uygʻotadi;

Maʼnaviyat va axloq – tarixiy shaxslarning ezgu amallari orqali toʻgʻrilik, adolat, vijdon, mehnatsevarlik kabi fazilatlarni singdiradi;

Fuqarolik ongini rivojlantirish – yoshlar tarixiy jarayonlardan saboq olib, jamiyatdagi oʻz oʻrnini toʻgʻri anglaydi;

Millatlararo totuvlik va bagʻrikenglik – tarixiy hodisalar orqali turli xalqlar oʻrtasidagi hamjihatlik va doʻstlik qadriyatlarini tushunadi.

Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining “Yangi Oʻzbekiston — maʼrifatli jamiyat” gʻoyasida taʼkidlanganidek, yoshlar qalbida milliy gʻurur, tarixiy xotira, mustaqil fikr yuritish va fuqarolik masʼuliyatini shakllantirish davlat siyosatining eng muhim yoʻnalishlaridan biridir. Shu jihatdan, tarix fani nafaqat oʻquv predmeti, balki yoshlarni maʼnaviy jihatdan yetuk insonlar qilib tarbiyalashning samarali vositasi sifatida qaraladi.

-Kelgusida tarix fani darslarining tarbiyaviy samaradorligini oshirish uchun:

- tarixi darslarida milliy qadriyatlar asosida yondashuvlarni kuchaytirish;
- interfaol metodlar va axborot texnologiyalarini keng qoʻllash;
- oʻquvchilarda mustaqil tadqiqot olib borish, tarixiy manbalar bilan ishlash koʻnikmalarini rivojlantirish;

-“tarixiy xotira”, “ajdodlar merosi” va “vatanparvarlik” mavzulariga bagʻishlangan darsdan tashqari loyihalar, muzey darslari, ekspeditsiyalar va uchrashuvlar tashkil etish zarur.

Shunday qilib, tarix fani yosh avlodning maʼnaviy-axloqiy kamolotida, ularning tarixiy xotirasini tiklashda va milliy oʻzlikni anglashida beqiyos tarbiyaviy kuchga ega. Har bir tarix darsi — bu faqat bilim manbai emas, balki yosh qalblarda vatanparvarlik, gʻurur, eʼtiqod va insoniylik urugʻini sochuvchi hayotiy maktabdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. **Qodiriy, O.** (1992). *O'zbekiston tarixi*. Toshkent: Fan.
2. **Abdullaev, M.** (2005). *Markaziy Osiyoda davlat boshqaruvi*. Toshkent: Sharq.
3. **Islomov, T.** (2010). *O'zbek tarixida ayollar roli*. Toshkent: Ma'naviyat.
4. **Saidov, R.** (2014). *Tarixiy shaxslar va davlat boshqaruvi*. Toshkent: Yoshlar.
5. **Tashkent State Archive**, Arxiv hujjatlari, 17-18-asrlar.
6. **Toshev S.** (2020). TARIX FANINI O'QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR. Science and Education, 1(Special Issue), 6
7. **Faxriddin B., No'monbek A.** ABS SISTEMASI BILAN JIHOZLANGAN M1 TOIFALI AVTOMOBILLARNING TORMOZ SAMARADORLIGINI MATEMATIK NAZARIY TAHLILI //International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING. – 2024. – T. 4. – №. 1. – C. 333-337.
8. **Xuzriddinovich B. F. et al.** ABS BILAN JIHOZLANGAN AVTOMOBILNI TORMOZ PAYTIDA O 'ZO 'ZIDAN VA MAJBURIY TEBRANISHLARINI TORMOZ SAMARADORLIGIGA TA'SIRINI TAHLIL QILISH //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2024. – Т. 47. – №. 4. – С. 81-87.
9. **Karshiev F. U., Abduqahorov N.** ABS BILAN JIHOZLANGAN M1 TOIFALI AVTOMOBILLAR TORMOZ TIZIMLARINING USTIVORLIGI //Academic research in educational sciences. – 2024. – Т. 5. – №. 5. – С. 787-791.
10. **Qurbonazarov S. et al.** ANALYSIS OF THE FUNDAMENTALS OF MATHEMATICAL MODELING OF WHEEL MOVEMENT ON THE ROAD SURFACE OF CARS EQUIPPED WITH ABS //Multidisciplinary Journal of Science and Technology. – 2024. – Т. 4. – №. 8. – С. 45-50

11. Каршиев Фахридин Умарович, Н. Абдукаҳоров ИЗУЧЕНИЕ
МИКРОСТРУКТУРЫ СТАЛИ В МАТЕРИАЛОВЕДЕНИИ//<https://www.iupr.ru/6-121-2024>

12. Xusinovich T. J., Ro‘zibayevich M. N. M1 TOIFALI AVTOMOBILLARNI
TURLI MUHITLARDA TORMOZLANISHINI TAHLIL QILISH VA
PARAMETRLARINI O‘RGANISH.